

5/ De toorn van goddelijke liefde

De les van deze week gaat over Gods toorn in relatie tot zijn liefde. Bepaald geen makkelijk onderwerp en er zijn geen simpele antwoorden op de vragen die dit onderwerp met zich meebrengt. Allereerst is het goed te benadrukken dat de Bijbel een God van emoties presenteert. Er komen heel wat gevoelens van God in de Bijbel voor zoals liefde, vergevingsgezindheid, jaloezie, en dus ook Gods woede. Het idee dat God geen emoties (buiten wellicht liefde) zou hebben is niet Bijbels maar bestaat toch onder sommige Christenen. Dit beeld van een niet doordringbare God die compleet beheerst en rationeel is, is terug te brengen tot Griekse filosofen als Aristoteles en Plato. Zij opperden als eersten het idee van God als een volmaakt, alwetend, tijdloos en onveranderlijk wezen die niet onderhevig is aan menselijke emoties. De God van de Bijbel is echter een relationele en emotionele God.

Velen van ons zullen wel accepteren dat God boosheid kan uiten alleen hebben we soms moeite met de reden waarom hij dat doet of de manier waarop zijn boosheid geuit wordt. In deze les zullen we kijken naar het eerste boek in de Bijbel waar over Gods toorn gesproken wordt: Exodus. Uiteraard zou je kunnen zeggen dat uitingen van Gods boosheid al eerder voorkomen maar in Exodus wordt woede als emotie ook daadwerkelijk aan God toegeschreven.

Voordat de teksten behandeld zullen worden is het belangrijk te weten hoe woede wordt beschreven in de Bijbel. Woede als emotie wordt bij zowel mens als God in het Hebreeuws uitgedrukt aan de hand van de uitdrukking 'zijn/ haar neus brandt heet'. Dit klinkt misschien bijzonder maar is eigenlijk best logisch, want als je goed boos wordt, is dat vaak zichtbaar in het gezicht doordat je langzaam rood wordt. In Exodus komt het in totaal **drie keer voor dat Gods neus heet brandt**. Deze drie teksten zeggen iets over **1) de reden waarom en 2) de manier waarop God reageert**.

1. God kwaad op Mozes

Exodus 4:14-17

'Nu werd de HEER kwaad (Hebreeuws: neus brandde heet) op Mozes. 'Je hebt toch een broer, de Leviet Aäron!' zei hij. 'Ik weet dat hij welbespraakt is. Hij is al naar je onderweg en zal blij zijn je te zien. 15. Vertel jij hem wat hij moet zeggen. Ik zal bij jullie zijn als je moet spreken en jullie ingeven wat je moet doen. 16. Hij zal in jouw plaats het volk toespreken: hij zal jouw mond zijn, jij zult zijn god zijn. 17. En neem je staf in de hand, want daarmee moet je de wonderen doen.'

De eerste persoon in de Bijbel waarvan beschreven staat dat God kwaad op hem werd, was Mozes. God roept Mozes in Exodus 3 op om voor zijn volk op te komen, die er ellendig aan toe was door de onderdrukking in Egypte. Hij moet naar de farao gaan, hem gaan overtuigen en het volk uit Egypte wegleiden (3:10). Maar Mozes verzet zich, ziet het niet zitten en komt met allerlei excuses. Wie is hij dat hij naar de farao zou gaan?... Wat moet hij zeggen, welke God moet hij aan de farao presenteren?... ze zullen hem vast niet geloven en naar hem luisteren... hij is geen goed spreker... stuur iemand anders... In totaal laat Mozes vijf keer merken dat hij het niet wil. En dan is de maat vol voor God, hij wordt boos. Opmerkelijk is wel dat God ondanks zijn boosheid meteen met een oplossing komt: Mozes' broer Aäron zal het woord doen. Daarna besluit Mozes toch op weg te gaan.

Vragen:

1. De les heeft het over 'gerechtvaardigde verontwaardiging', boosheid die gerechtvaardigd is omdat God opkomt voor de vertrapten en onderdrukten (Jezus optreden in de tempel in Mattheüs 21:12-13 en Johannes 2:14-15 wordt als voorbeeld genoemd) en dus geen zelfzuchtige oorsprong heeft. Is volgens u Gods boosheid in deze tekst gerechtvaardigd? Hoe zou u zelf hebben gereageerd?
2. Wat zou u zeggen van de manier waarop God zijn boosheid uit?
3. Wat zegt de uiting van Gods woede in deze tekst over Gods karakter?
4. Zou u zeggen dat Gods woede in dit voorbeeld ook een uiting is van liefde?

2. God kwaad op de farao

Exodus 15:4-8

'4. De wagens van de farao slingerde hij in zee.
Daar, in de Rietzee, verdrong het leger,
zijn beste officieren kwamen om.
5. Wild kolkend water overspoelde hen,
ze verdwenen in de diepte, zonken als een steen.
6. Uw hand, HEER, ontzagwekkend in kracht,
uw hand, HEER, verplettert de vijand.
7. U toont uw majesteit en breekt uw tegenstanders,
uw toorn ontbrandt en verteert hen als stro.
8. De adem van uw neus (heet brandende neus) stuwde het water omhoog,
de wilde watermassa's stonden als een wal,
het kolkende water stolde het diepst van de zee.

In het overwinningslied van Mozes en Mirjam wordt beschreven dat Gods toorn tegen de farao en zijn ruiters/ officieren ontbrandde. De farao had niet alleen Gods volk onderdrukt en een genocide gepleegd tegen de jonge Hebreeuwse jongetjes (Exodus 1:22), maar ook tien maal niet geluisterd naar Gods waarschuwingen (de tien plagen).

Vragen:

5. Is volgens u Gods boosheid in deze tekst gerechtvaardigd? Hoe zou u zelf hebben gereageerd?
6. Wat zou u zeggen van de manier waarop God zijn boosheid uit?
7. Wat zegt de uiting van Gods woede in deze tekst over Gods karakter?
8. Zou u zeggen dat Gods woede in dit voorbeeld ook een uiting is van liefde of juist niet?

3. God boos op zijn volk

Exodus 32:7-14

7. De HEER zei tegen Mozes: 'Ga terug naar beneden, want jouw volk, dat je uit Egypte hebt geleid, misdraagt zich. 8. Nu al zijn ze afgeweken van de weg die ik hun gewezen heb. Ze hebben een stierenbeeld gemaakt, hebben daarvoor neergeknield, er offers aan gebracht en gezegd: 'Israël, dit is je god, die je uit Egypte heeft geleid!' 9. De HEER zei verder tegen Mozes: 'Ik weet hoe onhandelbaar dit volk is. 10. Houd mij niet tegen: mijn brandende toorn zal hen verteren. Maar uit jou zal ik een groot volk laten voortkomen.' 11. Mozes probeerde de HEER, zijn God, milder te stemmen: 'Wilt u dan uw toorn laten woeden tegen uw eigen volk, HEER, dat u met sterke hand en grote macht uit Egypte hebt bevrijd? 12. Wilt u dat de Egyptenaren zeggen: 'Hij heeft hen bevrijd om hen in het ongeluk te storten, om hen in het bergland te doden en van de aarde weg te vagen'? Wees niet langer toornig en zie ervan af onheil over uw volk te brengen!

Deze scene in Exodus 32 gaat over het incident met het gouden kalf. Het volk had een afgod gemaakt terwijl Mozes op de Sinaï verbleef, en dat terwijl God juist hiervoor had gewaarschuwd. Gods woede komt met een heftige reactie: zijn brandende toorn zal hen verteren! Let ook op hoe God over zijn volk praat: hij heeft het niet over 'mijn volk' maar 'jouw (Mozes') volk', niet 'die ik uit Egypte heb geleid' maar die 'je (Mozes) uit Egypte hebt geleid' (32:7). En dit terwijl Mozes het wel over 'uw eigen volk' heeft 'dat u met sterke hand en grote macht uit Egypte hebt bevrijd' (32:11) heeft.

Gelukkig is het Mozes die God van gedachten doet laten veranderen (32:14) en uiteindelijk ziet God van zijn plan om zijn volk met onheil te treffen af (32:14).

Vraag:

9. Is volgens u Gods boosheid in deze tekst gerechtvaardigd? Hoe zou u zelf hebben gereageerd?
10. Hoe gaat u om met hoe Gods sterke reactie op de acties van zijn volk (voordat hij kalmeert) beschreven wordt?

Even later, wanneer Mozes weer op de Sinai verblijft, spreekt God de volgende woorden tot Mozes (34:6-7):

‘De HEER! De HEER! Een God die liefdevol (*chesed* = liefdevolle goedheid, verbondstrouw) is en genadig, geduldig (*erek ‘appayim* = lange neus), trouw en waarachtig, die duizenden geslachten zijn liefde (*chesed*) bewijst, die schuld, misdaad en zonde vergeeft, maar niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde.’ (Exodus 34:6-7)

Laten we eens kijken naar het woord ‘geduldig’ hier. In het Engels staat er ‘slow to anger’ of een God die langzaam boos wordt. Zoals ook in de les wordt benadrukt, staat er in het Hebreeuws letterlijk: ‘lang van neus, lange neusgaten’. Dit is precies het tegenovergestelde van een heet brandende neus! Kortom, God is een God die kansen geeft. Hij belooft weer grootse dingen/ wonderen voor zijn volk te doen (34:10-11).

Ter info: we hebben vaak moeite met de uitdrukking dat God ‘de kinderen en kleinkinderen en ook het derde geslacht en het vierde’ niet ongestraft laat voor de schuld van de ouders. Dit kan op twee verschillende manier geïnterpreteerd worden:

1. Enerzijds is het zo dat de consequenties van bepaald gedrag soms generaties later nog voelbaar zijn in families. In de psychologie wordt dit een ‘generationeel trauma’ genoemd.
2. Anderzijds had men in de tijden van de Bijbel ook met een zogenaamde ‘schaamtecultuur’ te maken. In het Westen zijn wij gewend aan een ‘schuldcultuur’. Binnen een schuldcultuur is men verantwoordelijk voor zijn/haar eigen gedrag en fouten. Jij draagt dus ook zelf de gevolgen van bepaald gedrag en als je iets verkeerd doet, moet je dat zelf weer rechtzetten of er berouw voor tonen. In een schaamtecultuur heeft jouw gedrag niet enkel een impact op jezelf en je eigen leven, maar ook op die van je hele familie. Je kunt je eigen familie op die manier te schande maken en die schande kan generaties doorwerken. Denk aan Johannes 9:2, waar de discipelen opperden dat de blindheid van de man mogelijk veroorzaakt was door de zonden van zijn ouders, waarop Jezus antwoordde dat het zo niet in elkaar stak.

Vragen:

11. Wat vindt u van de uitspraak dat God ‘lange neusgaten’ heeft? Maakt u dat ook daadwerkelijk op uit alle drie de keren dat Gods toorn genoemd wordt in Exodus?

De drie verschillende keren in Exodus tonen elk een andere reden waardoor God zijn boosheid uit en de manier waarop hij reageert. De eerste keer wordt God boos op Mozes én reageert hij door een oplossing voor het probleem te bieden. De tweede keer is God woedend op de farao en reageert hij door hem en zijn officieren in de zee om te laten komen. De derde keer is Gods toorn gericht op zijn volk en wil hij ze straffen maar hij ziet er toch vanaf en besluit ze in plaats daarvan te zegenen.

12. Is, er ondanks de verschillen, een patroon in Gods woede en de manier waarop hij reageert te herkennen?

Menselijke woede

De les haalt ook even het onderwerp van menselijke woede aan. Want als God zijn toorn kan laten uitgieten over ons, mogen wij dat dan ook niet? Paulus’ woorden in Romeinen 12:17-21 worden aangehaald:

‘17. Vergeld geen kwaad met kwaad, maar probeer voor alle mensen het goede te doen. 18. Stel, voor zover het in uw macht ligt, alles in het werk om met alle mensen in vrede te leven. 19. Neem geen wraak, geliefde broeders en zusters, maar laat God uw wreker zijn, want er staat geschreven dat de Heer zegt: ‘Het is aan mij om wraak te nemen, ik zal vergelden*.’ 20. Maar ‘als uw vijand honger heeft, geef hem dan te eten, als hij dorst heeft, geef hem dan te drinken. Dan stapelt u gloeiende kolen op zijn hoofd**.’ 21. Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede.’

*Deuteronomium 32:35. Dit vers in Deuteronomium (en nu ook in Romeinen) dient als een duidelijke herinnering aan Gods soevereiniteit in het uitvoeren van gerechtigheid en vergelding. Het vat een centraal thema samen in het Lied van Mozes in Deuteronomium, waarin God verklaart dat wraak Gods domein is. Terwijl Mozes de geschiedenis en de ongehoorzaamheid van Israël vertelt, benadrukt hij niet alleen de gevolgen van zonde, maar ook de zekerheid van Gods ultieme gerechtigheid, dat hij uiteindelijk dingen weer recht gaat zetten, goed zal maken. Ja God reageert op de daden van zijn volk - overtredingen bestraft hij, maar tegelijkertijd toont hij ook zijn genade.

**Spreuken 25:21-22. De uitdrukking 'stapelen van gloeiende kolen' komt van een gewoonte die men ooit in Egypte had om een pan met brandende kolen op het hoofd te dragen als teken van berouw. Het idee hier is dat vriendelijkheid en vergeving schenken aan degenen die ons iets aan hebben gedaan, hen idealiter beschaamd zullen maken en hopelijk tot berouw brengen.

Vragen:

13. Paulus heeft het over, zolang wij er zelf invloed op hebben, wij alles moeten proberen om met anderen in vrede te leven. Hoe kunnen wij de vrede bewaren in deze gepolariseerde en politiek onstabiele tijden, ook als wij ons machteloos voelen?

14. Is er een verschil tussen vergeven en een vijand te eten en te drinken geven? Zo ja op welke manier?